

Dossier

Newspeak

De sturende kracht
van taal

duurste
downvestig

Inhoud

18 De schone vernietiging der woorden <i>Het concept newspeak toegelicht</i>	38 Over homo's, teringwijken en nietjesmachines <i>De kracht van vuilbekkerij</i>
24 Mediakritiek <i>Wie bewaakt de bewakers?</i>	40 God bestaat niet! <i>Over blasfemie en apostasie</i>
28 Grens tussen nieuws en reclame <i>Interview met Pol Deltour van de Vlaamse Vereniging van Journalisten</i>	42 Gelezen in de krant <i>De proef op de som genomen</i>
31 Newspeak in oorlogstijden <i>Interview met VRT-journalisten Rudi Vranckx en Jan Balliauw</i>	43 Doordacht <i>Een verzameling weetjes en tips</i>
36 Niet langer allochtoon of autochtoon <i>Stigmatiserend taalgebruik mijden</i>	

De schone vernietiging der woorden

Vrij en autonoom denken of spreken, als vrijzinnig humanisten staan we daar als één blok achter, maar hoe evident is dat eigenlijk? Kan je nadenken over een idee waar geen woorden voor bestaan? Kan je gedachten vormgeven zonder taal? En hoe deel je ze dan? Gedachten en woorden zijn nauw verbonden. Taal stuurt en bepaalt onze meningen in hoge mate. Een aanpassing van de taal kan dus het denken beïnvloeden.

Nils Van den Bergh
Anne-Flor Vanmeenen

De partijslogans uit *1984*, de klassieke roman van George Orwell waarin hij waarschuwt voor totalitaire regimes

1984

Bovenstaande stelling is een van de uitgangspunten van *1984*, het klassieke werk uit 1948 van de Britse schrijver en journalist George Orwell (1903-1950). De roman vormt de neerslag van een verregaand gedachte-experiment met betrekking tot een allesoverheersende dictatuur. In de fictieve staat Oceanië werkt de overheid aan een ingrijpend systeem om mensen te brainwashen. En brainwashen mag je

hier wel vrij letterlijk nemen. Alle onreine en afwijkende gedachten moeten uitgezuiverd worden. Het middel daartoe is taal. Via *Newspeak*, een nieuw ontworpen taal, wil de overheid de burgers op één lijn krijgen, háár lijn. Woorden worden geschrapt en betekenissen beperkt. Alles moet leuk klinken en mag vooral niet aanzetten tot dieper nadenken. "It's a beautiful thing, the destruction of words", klinkt het sinister. En pas op, want Big Brother ziet alles!

Via het spreken en denken wil de overheid in *1984* uiteindelijk het gedrag van haar burgers manipuleren. In eenzelfde beweging blijft ze zelf buiten schot, want niemand bezit nog de woordenschat om kritiek te leveren. Klinkt als een akelige en overdreven dystopie? Een dystopie, of het tegenovergestelde van een utopie, is een denkbeeldige samenleving met uitsluitend onaangename kenmerken. Het akelige is net dat het minder fictief of vergezocht is

dan we zouden (willen) denken... Heel wat elementen uit het concept *Newspeak* zijn verdacht herkenbaar. Laten we er een aantal onder de loep nemen.

Woordmanipulatie

Het systeem maakt gebruik van woordmanipulatie. Woorden worden verbloemd om zachter over te komen (eufemisme), veranderd om beter te klinken (eufonie), afgekort om minder opgemerkt te worden of simpelweg geschrapt (reductie). Zolang ze maar vlot in de mond liggen en geen aanleiding geven tot kritische reflectie.

Maar het gaat verder dan dat. Literaire meesterwerken worden hertaald en gecensureerd. Alle onkuise seksualiteit en

subversieve elementen worden uitgewist of vervangen. Ook de officiële geschiedschrijving moet eraan geloven. Dat Oceanië ooit in staat van oorlog verkeerde met zijn huidige bondgenoten (en toen de bondgenoot was van zijn huidige vijanden), moet vergeten worden. Wie anders beweert, wordt 'gecorrigeerd' en terechtgesteld.

Klinkt bekend in de oren? *De duivelsverzen* van Salman Rushdie? Of dichterbij huis: de *Index librorum prohibitorum*, de lijst met de door de paus verwerpelijk geachte boeken. Emile Zola, Daniel Defoe, Gerard Walschap - wee je zielenheil als je ze destijds las! En los van die specifieke voorbeelden, wordt de geschiedenis niet altijd geschreven door de overwinnaar? Gaande van de lengte van

Napoleon tot de volkerenmoord in Armenië.

Overigens, ook hedendaagse berichtgeving is erg gekleurd en stuurt enorm door de woordkeuze. Is iemand een vrijheidsstrijder of een terrorist? Spreek je over een invasie of een bevrijding? Media en overheid bedienen zich vaak van bepaalde beelden om hun visie door te drukken. Soms ligt het er vingerdik bovenop: in de Verenigde Staten is het werkwoord *to liberate* een grap geworden nadat de overheid al net iets te veel landen heeft 'bevrijd'. Wanneer je er bijvoorbeeld een iPhone steelt, 'bevrijd' je die van zijn eigenaar. Ander saillant voorbeeld uit de VS: *brought to justice* is een eufemisme voor het uitschakelen van vijanden van de staat, vaak zonder proces. Een specifiek en bedenkelijk soort *justice*...

De iconische Big Brother bewaakt de partijvisie

Framing

Dit spelen met en kleuren van woorden wordt *framing* genoemd. *Brought to justice* maakt deel uit van een dergelijk frame of kader. Woorden als 'uitschakelen' en 'vijanden van de staat' roepen al bepaalde emoties op. Maar 'doden', 'ombrengen' of zelfs 'vermoorden' van 'verdachten' zou nog anders geklonken hebben. George Lakoff, de Amerikaanse taalwetenschapper die *framing* als begrip heeft uitgewerkt, definieert het als "het brengen van een specifieke bundel van talige en visuele elementen waarmee men bij een boodschap bepaalde delen naar voren schuift en andere verbergt, om de luisteraar naar de gewenste interpretatie te leiden". Kortom, je stuurt met beelden.

De politiek staat bol van dergelijke frames, maar ook daarbuiten zijn ze overal te vinden. Wat dacht je bijvoorbeeld van de zorgsector? Baldwin Van Gorp en Tom Vercruyssen, verbonden aan het Instituut voor Mediastudies van de KU Leuven, deden onderzoek naar beeldvorming over

Woorden

Kun je woorden opnieuw uitvinden,
woorden die al lang bestaan?

Of ze nu pas ontdekken,
ook al ken je ze al heel lang?

En kan eenzelfde woord
vandaag iets anders betekenen
dan pakweg een eeuw geleden?

Auto bijvoorbeeld?

Hebben woorden met andere woorden
een vervaldatum?

Het maakt taal
tot een mensenwetenschap.
Met strikt vastgelegde regels,
maar grillig als een mens in gebruik.

Dagvers van Geert De Kockere op 29 september 2016

Meer info: www.geertdekockere.be

Volkscommissaris Nikolaj Jezjov (rechts, naast Jozef Stalin) tuimelde van zijn hoge positie in de Sovjet-Unie. In 1939 werd hij geëxecuteerd en nadien uit de archieven gewist

dementie. Meestal beschouwen we de ziekte als een vijandige indringer - een dief of sluipmoordenaar tegen wie we moeten strijden. Tegelijk is de diagnose een soort doodsvonnis: de nadruk wordt gelegd op het eindpunt, iemand sterft al terwijl hij er nog is. Heel anders kan de beleving zijn als het 'dood'-frame geruild wordt voor het 'pluk de dag'-frame, met de nadruk op wat er wél nog is en kan. De 'vijand' wordt dan een 'vreemde reisgezel', iemand met wie je leert samenleven. Je merkt meteen hoeveel impact de woordkeuze kan hebben op hoe je iets bekijkt en ervaart.

Krachtig beeld

Hoe ver die invloed reikt, blijkt uit een onderzoek van de Stanford-universiteit. Proefpersonen kregen een tekst over misdaad te lezen. In de ene versie werd die beschreven als een virus, in de andere als een beest. Gevraagd naar de beste aanpak om misdaad terug te dringen, droegen de lezers van het virusverhaal heel andere oplossingen aan dan die van de beestversie. Bij het virus sprak men over bestrijden van misdaad en preventiemaatregelen, bij het beest had men het over vangen en opsluiten van criminelen. De metafoor stuurde dus zeer duidelijk het denken. Meer nog, ze woog zwaarder door dan de politieke

oriëntatie van de proefpersonen. Een krachtig beeld kan je dus zelfs ongemerkt van mening doen veranderen! Is het toevallig dat *framing* niet alleen 'kaderen' maar ook 'erin luizen' betekent? Een frame is gevaarlijk. Het kleeft en je wist het niet zomaar weer uit. Vandaar dat *framing* vaak een wedstrijd 'om ter snelst' is.

Framing kan je op twee manieren doen: doelgericht of attributief. Bij attributief *framen* ken je een bepaalde eigenschap aan iets toe, bij doelgericht *framen* ligt de nadruk op het doel dat je ergens mee bereikt. Je kan een hamburger bijvoorbeeld als 75% vetvrij of 25% vetrijk omschrijven, een positief of negatief attribuut. Gunstige frames werken hier het best: we kiezen voor het positieve. Bij doelgericht *framen* voelen we het omgekeerd aan: een ongunstig doel vermijden spreekt meer aan dan een goed doel bereiken. Denk bijvoorbeeld aan borstkankerpreventie: je borsten onderzoeken om kanker te vermijden motiveert meer dan om je eigen lichaam te leren kennen. Gek hoe woorden gedrag bepalen.

Inkleuren of uitgommen

Framen kan natuurlijk ook algemener: je verbindt een bepaald beeld ergens mee. Reclame blinkt daarin uit: de olifant met de

krachtige smaak van chocolade, het beertje met de zachtheid van het wasproduct, het condoom met de veiligheid van een firewall...

Niet alleen producten maar ook personen kunnen in een kader worden gevangen. Een leider kan een dictator zijn of een verlichte despoot. Of beiden, al naargelang de tijdsgeschiedenis. Is Assad, de Syrische president, veranderd als persoon of is het alleen onze perceptie van hem die negatiever kleurde?

Nog radicaler kan het ook: iemand gewoon uitwissen. In de roman *1984* word je een *unperson* als je uit de gratie valt. Alle documenten worden herschreven, je naam wordt uitgeroeid en mag nooit meer genoemd worden. Het idee komt terug in de romans over Harry Potter met Voldemort, 'Hij-Die-Niet-Genoemd-Mag-Worden' of 'Jeweetwel'. Dichter bij de realiteit bestonden dit soort *unpersons* ook in sommige totalitaire regimes, bijvoorbeeld bij Stalin of Hilter. Mensen verdwenen gewoonweg, uit archieven, registers en zelfs uit oude foto's - Photoshop avant la lettre. Het principe heet *damnatio memoriae*, vervloeking van de nagedachtenis, en er zijn tal van voorbeelden terug te vinden sinds de Oudheid.

© Oakoak, www.oakoak.fr

Positief framen is buiten de kaders breken om gedachten ten goede om te polen, bijvoorbeeld om discriminatie tegen te gaan

Woordvolgorde

Dat beelden een boodschap kunnen sturen, ligt voor de hand. Maar we staan er niet altijd bij stil dat ook de zinsopbouw bepalend kan zijn. Niet alleen woordmanipulatie, maar ook zinsmanipulatie heeft impact. Bekijk de volgende zinnen eens die Ronny Boogaart, taalkundige aan de Universiteit Leiden, aanhaalt in zijn boek *Een sprinter is een stoptrein zonder wc. De sturende kracht van taal*:

“Sterkedrank is niet schadelijker voor je gezondheid dan bier of wijn.”

“Sterkedrank is even schadelijk voor je gezondheid als bier of wijn.”

“Bier en wijn zijn even schadelijk voor je gezondheid als sterkedrank.”

“Bier en wijn zijn niet minder schadelijk dan sterkedrank.”

Bij het lezen valt meteen op welke verschillende boodschappen die frasen uitdragen, ook al zeggen ze strikt genomen hetzelfde. Door de volgorde te veranderen, verschuif

je de negatieve lading van sterkedrank naar bier en wijn, of omgekeerd. In de eerste formulering worden de gevolgen van drinken in hun geheel geminimaliseerd, waar ze in de laatste net beklemtoond worden. Wees dus kritisch als je slogans of campagnes beoordeelt. Draai de woorden eens om, misschien zijn de ‘feiten’ dan ook omgekeerd...

Eendenpraat en dubbele moraal

Al die middeljes uit de taaltrুকendoos zet de regering uit 1984 in om mensen denkلام en monddood te maken. ‘*Duckspeak*’, spreken zonder nadenken, is het nieuwe ideaal. Spreken zoals een eend kwaakt dus. De partijvisie moet zodanig bij de burgers ingebakken zitten dat zij die gedachten automatisch uitbraken. Orwell vergelijkt het met kogels die uit een machinegeweer vliegen. “Onwetendheid is kracht”, geldt de partij slogan.

Dat brengt ons bij het volgende punt: zijn alle burgers het daarmee dan eens? Denken ze nooit verder of dieper na? Toch wel, maar daar heerst de ‘*doublethink*’ - ‘dubbeldenk’. De censuur is zo door-

gedreven dat ze ook op het denken van de burgers van toepassing is. Ze worden verwacht of geleerd zichzelf iets wijs te maken en hun eigen mening te censureren. Ze moeten dus ‘dubbeldenken’, hun waarheid en die van de Partij. Waarbij de eerste in feite liefst vergeten wordt. Wie de ‘dubbeldenk’ goed beheerst, kan zelfs twee elkaar uitsluitende gedachten tegelijk als correct beschouwen, indien de Partij dat vereist.

Het ruikt naar dubbele moraal, een concept dat ons nogal snel tegen de borst stuit. Te snel misschien, want zo ongenaakbaar is de mens vaak niet. De Duits-Amerikaanse filosoof Hannah Arendt bepleitte dat inzicht op virtueuze wijze in haar commentaren op het proces tegen de SS'er Adolf Eichmann. Nazi's, en bij uitbreiding alle medeplichtigen aan een gewelddadig regime, zijn niet noodzakelijk kwaadaardige monsters. Integendeel, het zijn vaak modale voorbeeldburgers die wel beseffen dat het niet pluis is, maar toch blijven volgen. “De banaliteit van het kwade”, noemt Arendt dat.

Vrije meningsuiting

Overigens, heel wat mensen kunnen een

Omdenken is denken
in termen van kansen
en niet van problemen

Mila (4): Wat een geluk dat het regent! Nu hebben we de hele speeltuin voor onszelf.

OM
DENKEN

Omdenken door kinderen
Via Anneke de Wit

© Omdenken, www.omdenken.nl

dictatuur bewust waarderen. Strakke regels en rechtlijnige eenvoud kunnen een houvast en een gevoel van veilige geborgenheid bieden. Het zijn waarden die voor sommige personen hoger aangeschreven staan dan vrijheid of kritisch denken. Het is voor ons moeilijk te begrijpen, maar heel wat oudere inwoners van Rusland kijken met nostalgie terug naar de Sovjet-Unie. En toch, stel dat je in een dergelijke context opgroeit, waar je amper in contact komt met andere visies, waar goed burgerschap gelijkstaat aan loyaliteit en trouw. Hoe moeilijk is het dan niet om je kritisch op te stellen? In dat opzicht kan het belang van vrije meningsuiting niet overschat worden. Het gaat niet zozeer of alleen over goede of foute meningen, maar om door een veelheid aan gedachten tot nieuwe en/of eigen inzichten te komen. Niettemin gaan er soms stemmen op om de vrije meningsuiting in bepaalde gevallen in te perken, bijvoorbeeld in de strijd tegen terrorisme. De aandachtige lezer beseft nu al het gevaar, want ook dat is een frame.

Al die manipulatie en sturing kunnen mischien wrevel of achterdocht opwekken.

En waar je 1984 letterlijk en figuurlijk nog naast je kan neerleggen, geldt dat niet voor de werkelijkheid. Gelukkig is niets eenzijdig goed of slecht, ook *framing* niet. Je kan het ook constructief inzetten, om gedachten ten goede om te polen. Bijvoorbeeld om discriminatie tegen te gaan. Een illegaal kan je ook een *sans-papiers* noemen, dan gaat hij van 'louche crimineel' naar iemand die administratief niet in orde is. Door verschillen verrijkingen te noemen in plaats van bedreigingen. Door zelfmoord zelfdoding te noemen.

De vraag of het aandachtspunt blijft echter wie het roer in handen heeft en welke koers die wil varen. Wat 'constructief' is, is immers bijzonder relatief. Stalin, Hitler en de regering van 1984 vonden ook dat zij het bij het rechte eind hadden. De Tsjechische schrijver Milan Kundera omschrijft het mooi in een ander standaardwerk over totalitarisme, zijn roman *De ondraaglijke lichtheid van het bestaan*: "Niet misdadigers creëerden die misdadige regimes, maar enthousiastelingen, in de overtuiging dat ze de enige weg hebben ontdekt die naar het paradijs leidt."

Occasioneel is positieve *framing* ongevaarlijk, maar wel ergerlijk. Zoals wanneer de Nederlandse treinmaatschappij vertraging herbenoemt als 'extra reistijd'.

Een fris perspectief

Afsluiten doen we echter in schoonheid. 'Omdenken' is een beweging die expliciet op constructieve herkadring inzet en met een creatieve knipoog mogelijke problemen hertaalt. Het succes hiervan illustreert dat positieve *framing* toch oprecht verfrissend en opmonterend kan zijn. Het is een beetje een principe dat deMens.nu hanteert in de vrijzinnig humanistische gespreksbegeleiding. Niemand een waarheid a priori voorschotelen, maar wel helpen om de dingen eens door een andere bril te bekijken. Om van gebeurtenissen een samenhangend verhaal met zin te maken en kansen te zien waar er eerst alleen moeilijkheden waren. Toch ook een vorm van *framing*? Maybe the destruction of things can be a beautiful thing after all...

***

Mediakritiek

Wie bewaakt de bewakers?

De media hebben een belangrijke rol als bewaker van de democratie, maar wie bewaakt de kwaliteit van de media?

In een democratie vormen journalisten een essentiële vierde macht. Hun taak is het om de bevolking correcte informatie te verschaffen en een wakend oog op de gezaghebbers te houden.

Dat een groot deel van de burgers wantrouwig staat tegenover 'de journalisten' doet echter vermoeden dat die hun taak niet optimaal (kunnen) vervullen. En ja, newspeak is niet alleen een realiteit in Noord-Korea, maar sluipt ook onze vertrouwde krant binnen in de vorm van *buzzwords*, *hashtags* en *native advertising*, tot ergernis van de kritische gebruiker. Is het stilaan code rood voor de Vlaamse media?

Bert Goossens

Zelfregulering

“Maar wie bewaakt de bewakers?”, vraagt de Romeinse poëet Juvenalis zich af in zijn *Satires*. De media hebben een belangrijke rol als bewaker van de democratie, maar wie bewaakt de kwaliteit van de media?

De Raad voor de Journalistiek, een platform voor journalistieke zelfregulering, gaat na of de journalistieke beroepsethiek in Vlaanderen wordt nageleefd. Daarnaast wordt er ook binnen diverse media openlijk aan zelfreflectie gedaan. Zo had *De Standaard* tot voor kort een ombudsman die de deontologische werking van de krant in een wettelijke column een spiegel voorhield. Ook opiniemakers steken geregeld de hand in eigen boezem, door bijvoorbeeld de vraag op te werpen of hun redacties niet te snel en te sensationeel berichten.

Het alternatieve nieuwsmedium *Apache*, vroeger *De Werktitel*, stelt echter vast dat ondanks de bestaande initiatieven zelfkritiek binnen vele mediahuizen een moeilijke opgave blijkt te zijn. In haar rubriek *Media-*

kritiek kruipt de redactie van *Apache* in de rol van mediawaakhond en stelt ze de problemen binnen het Vlaamse medialandschap aan de kaak.

Less Is More?

Een van die problemen is dat onze kranten wel dikker worden, maar daarom niet informatiever. Volgens een studie van het Steunpunt Media staan er ongeveer de helft minder nieuwsverhalen in de Vlaamse kranten in vergelijking met twee decennia geleden. Tekst moet steeds meer wijken voor aantrekkelijke *visuals* om te kunnen concurreren met de nieuwe digitale alternatieven.

Er treedt ook convergentie op: de kranten nemen steeds vaker berichten van elkaar over. Dat de verschillende kranten dezelfde verhalen brengen kan ook een positief gevolg hebben volgens de onderzoekers van Steunpunt Media. Het zou een ‘gedeelde publieke sfeer’ kunnen bevorderen, waardoor het publieke debat wordt versterkt. Neemt niet weg dat het gevaar dreigt dat door bepaalde nieuwsverhalen uit te sluiten,

de media falen in hun taak om de bevolking voldoende te informeren.

Daartegenover staat de online nieuwsberichtgeving, waarbij de kwantiteit van de nieuwsverhalen het vaak haalt op de kwaliteit. Nieuws moet in de digitale tijd hapklaar en snel worden geserveerd, waardoor de klassieke *double check* achterwege durft te blijven.

Big Media

Volgens Media.21, een verzameling van alternatieve nieuwsmedia in Vlaanderen, is de samenstelling van het

Vlaamse medialandschap een belangrijke oorzaak van de nieuwsvershraling. Zowat alle bekende Vlaamse kranten en tijdschriften zijn vandaag in handen van enkele grote mediagroepen. Een doorn in het oog van Media.21 zijn de (indirecte) subsidies waarop die mediamastodonten jaarlijks kunnen rekenen. Volgens Media.21 wordt er een blanco cheque uitgeschreven van 400 miljoen euro waar geen kwaliteitsbewaking tegenover staat. Meer zelfs, de opbrengsten belanden volgens Tom Cochez van *Apache* “in de portefeuilles van enkele steenrijke Vlaamse families die bovendien vaak gebruikmaken van fiscale spijstechnologie om de achterliggende cashende aandeelhouders voor de buitenwereld af te schermen.” Dit bestendigt, aldus de auteur, een oneerlijke concurrentie tussen de klassieke grote mediaspelers en de alternatieve (digitale) media, waar de gebruiker finaal de dupe van is.

Nieuws te koop

Een van de meest zorgwekkende trends in medialand is *native advertising*. In hun speurtocht naar winstmaximalisatie komen de grote mediahuizen terecht bij die dubieuze mengvorm van journalistiek en adverteren. *Native advertising* is, aldus een marketeer op zijn blog, “het laten aansluiten van advertenties op het platform waarop ze vertoond worden, zodat ondanks het zien van een advertentie de bezoekerservaring niet verandert.” Toegepast op journalistiek: het verpakken van een commerciële boodschap als ‘nieuws’ zonder dat de gebruiker het al te goed doorheeft.

Het behoeft weinig uitleg dat die praktijk de objectiviteit van de berichtgeving niet ten goede komt. In oorsprong waren nieuwsdraggers politieke pamfletten, vandaag dreigen ze te evolueren naar spreekbuizen van de hoogste bieder.

In oorsprong waren nieuwsdraggers politieke pamfletten, vandaag dreigen ze te evolueren naar spreekbuizen van de hoogste bieder

Nieuws moet in de digitale tijd hapklaar en snel worden gereserveerd, waardoor de klassieke *double check* achterwege durft te blijven

Er is een alternatief

Hoe je het ook draait of keert: gedegen journalistiek werk moet gefinancierd worden. Te creatieve vormen van adverteren brengen de onafhankelijkheid in het gedrang en het hanteren van te enge winstmotieven leidt tot verschraling in de berichtgeving.

De Nederlandse nieuwssite *De Correspondent* is een goed voorbeeld van hoe een betalend, advertentievrij medium kan leiden tot kwalitatieve journalistiek. Op de site lees je vlot geschreven artikels met diepgang die bovendien aantrekkelijk worden gepresenteerd.

Sites als *De Correspondent* luiden ongetwijfeld de (digitale) toekomst in. Toch is het eveneens belangrijk om ervoor te zorgen dat nieuws toegankelijk en betaalbaar blijft. We moeten een situatie vermijden waarbij de mindergegoeden uit onze maatschappij achterblijven met de gratis pulp. De media hebben net de taak om iedereen, met welke sociale achtergrond ook, op een correcte en laagdrempelige manier te informeren. Het is hier dat de overheid een belangrijke rol heeft te spelen.

Apache stelt bijvoorbeeld als alternatief voor de huidige subsidieregeling voor om

burgers mediacheques te geven, zodat ze zelf in handen hebben welke media ze eigenlijk willen ondersteunen. Dat zou voor vernieuwende, kwalitatieve media-initiatieven, die verder dan de pure winst kunnen kijken, alleen maar voordelig zijn.

De media, dat zijn wij

Je kan de vraag opwerpen of de (klagende) gebruikers niet gewoon de media krijgen die ze verdienen. Zoals vaak is ook dit een verhaal van gedeelde verantwoordelijkheid.

Mediahuizen moeten een balans vinden tussen verkoop en kwaliteit. De overheid heeft dan weer de opdracht om het speelveld van het medialandschap te reguleren op een manier die het pluralisme ten goede

komt. De kritiek van Media.21 dat dit niet of te weinig gebeurt, lijkt legitiem.

Maar ook de gebruiker mag zich niet nestelen in een discours dat "alle media bedrivers zijn". Er worden wel degelijk goede stukken geschreven en diepgravende reportages gemaakt, ook in de reguliere media. Men kan er bovendien zelf voor kiezen om zich niet te laten vangen door *clickbait*-artikels en gebral op sociale media bewust links te laten liggen.

Laten we dus vooral ook zelf actieve bewakers van correcte informatie zijn. Vandaag maken wij allemaal immers meer dan ooit deel uit van 'de media'.

Persvrijheid in het gedrang?

Momenteel lopen twee dagvaardingen tegen de nieuwssite *Apache* n.a.v. een artikelenreeks over belangenvermenging in de Antwerpse vastgoedsector.

De Vlaamse Vereniging van Journalisten "steunt *Apache* in zijn verweer tegen de vorderingen, die nauwelijks worden gemotiveerd en een forse knauw kunnen toebrengen aan de persvrijheid."

Meer info: www.journalist.be en www.apache.be

Nieuws gezocht

Dat berichtgeving vaak - of altijd - gekleurd is, hoeft geen probleem te zijn. Zolang je maar voldoende en diverse nieuwsbronnen en perspectieven raadpleegt. Hieronder geven we enkele van onze favorieten mee.

Dit onafhankelijk nieuwsmedium doet naast mediakritiek ook zelf aan onderzoek, onder meer naar de banden tussen de zakenwereld, media en politiek. *Mediapart* is een vergelijkbaar Franstalig initiatief. De alternatieve Vlaamse media hebben zich verzameld in de Media.21-groep.

www.apache.be, www.mediapart.fr en www.media21.be

MO*

Ook al wordt het leven globaler, het nieuws kijkt het laatste decennium vaker naar het binnenland. Wie weet wat er zoal leeft in Zuid-Amerika, Oost-Azië, laat staan Oceanië? Buitenlands nieuws bereikt ons vaak alleen in de vorm van oorlog, terrorisme en natuurrampen. *MO** zorgt voor een noodzakelijk aanvullend mondiaal perspectief.

www.mo.be

Charlie

Een vrouwenmagazine is vaak een collage van seksistische clichés. Hoofdredacteur Jozefien Daelemans bewijst met het online magazine *Charlie* dat het ook anders kan. "Geen voorgekauwde eenheidsworst, maar échte verhalen en realistische rolmodellen", om het met de woorden van *Charlie* te zeggen.

www.charliemag.be

De Correspondent

Nederlandse site die het idee van constructieve journalistiek ter harte neemt. Ze gaat voorbij aan de waan van de dag, en is daardoor vaak net relevanter om de actualiteit te begrijpen.

Het is altijd uitkijken naar de scherpe analyses van Rutger Bregman, de man die de discussie over het basisinkomen in de Lage Landen op de agenda zette.

www.decorrespondent.nl

DeWereldMorgen

Dit open burgerplatform met duidelijk linkse inslag wordt door sommigen afgedaan als spreekbuis van de vakbond, maar brengt vaak interessante analyses en een andere blik op de actualiteit. Wie liever ook eens via rechts kijkt, kan terecht bij *Doorbraak*.

www.dewereldmorgen.be en www.doorbraak.be

Internationaal

Altijd waardevol is het om er ook eens de buitenlandse pers bij te nemen: *The Guardian*, *Le Monde*, *Al Jazeera*... *Vox* geeft een andere kijk op de Amerikaanse samenleving dan de vaak erg conservatieve Amerikaanse media. Liever wat luchtiger? John Oliver brengt in zijn *Last Week Tonight* maatschappelijke thema's op humoristische wijze aan de oppervlakte. Op *YouTube* kan je het hoofditem van elke aflevering gratis herbekijken (15 à 20 minuten).

www.vox.com en www.youtube.com/user/lastweekendtonight

De kat van Pavlov

Ondergetekende is zelf ook betrokken bij een mediaproject. *De kat van Pavlov* biedt een platform aan stemmen die minder luid weerklinken in de reguliere media. De interviews zijn gratis te bekijken op de website.

www.dekatvanpavlov.be

Grens tussen **nieuws** en **reclame**

Meer transparantie gevraagd

© Joke Goovaerts

Pol Deltour, nationaal secretaris van de Vlaamse Vereniging van Journalisten:
“Waakzaam blijven op verschillende vlakken, dat is onze taak.”

Commerciële boodschappen worden steeds vaker in een journalistiek jasje gestoken. Door de opkomst van *native advertising* komt de rol van een onafhankelijke pers in gevaar.

Onlangs organiseerde de Vlaamse Vereniging van Journalisten (VVJ) een studiedag over *branded journalism* en *native advertising*. Wij gingen praten met Pol Deltour, nationaal secretaris van de VVJ.

Joke Goovaerts

We spreken al jaren over vervlakking van de media. Wordt verdoken reclame nu ook verkocht als journalistiek?

Inderdaad, de grens tussen reclame en onafhankelijke journalistiek wordt steeds vager, althans bij een deel van de nieuwsmedia.

Maar de vermenging van journalistieke en commerciële *content* is geen nieuw fenomeen. Met de *publireportages* in de toerisme- en lifestylesfeer zijn we al langer dan vandaag vertrouwd. De *content* van adverteerders wordt in redactionele boodschap

pen verweven. Op radio en televisie spraken we vroeger van ‘verborgen verleiders’.

Maar nu zijn we in een stroomversnelling terechtgekomen. Dat heeft veel te maken met de digitalisering van de media. Op

De vermenging van journalistieke en commerciële content is geen nieuw fenomeen. Maar nu zijn we in een stroomversnelling terechtgekomen

online nieuwssites stellen we vast dat die vermenging meer mogelijkheden biedt aan uitgevers en adverteerders. Ze maken er dan ook gretig gebruik van.

Kijk maar naar de cultuur van de 'lijstjes-journalistiek'. Bijvoorbeeld: hier zijn de tien tips om komaf te maken met de muggenplaag. Bij tip één en twee zit je nog met objectieve, wetenschappelijke tips. Maar bij tip vier word je al naar een cosmetica-product of een medisch product geleid, en dat voert je naar de website van een commerciële producent. Dat zijn de gevaren van de digitalisering: minder zichtbare vermenging. Het onderscheid tussen een *branded* artikel en een 'serieus' nieuwsartikel wordt almaar vager.

Er is niet genoeg transparantie?

Inderdaad, we hebben vastgesteld dat transparantie een probleem is. Ik kan niet zeggen dat we de grote contrarevolutie gaan bewerkstelligen, maar we hebben dat probleem vanuit de journalistenbeweging op de kaart gezet en we zijn ermee naar de uitgevers getrokken.

De eerste indruk is dat de uitgevers ook beseffen dat ze met vuur spelen als ze hier te ver in gaan. Want uiteindelijk staat de ge-

loofwaardigheid van je berichtgeving op het spel, en dat is toch het laatste waar je in deze tijden mag mee spelen.

In termen van newspeak: wordt de burger dan gemanipuleerd?

Heel kort geleden is er een Britse enquête geweest over *sponsored journalism* en *native advertising*. Wat bleek? De meerderheid van de mensen zei dat ze het onderscheid niet meer kunnen maken tussen het redactionele en het commerciële. Ze zien de verwevenheid niet meer. Of met andere woorden: ze hebben geen vertrouwen meer in de nieuwsmedia.

De pers zou in het beste geval een vierde macht moeten zijn. Dat betekent dat de burger op een correcte en objectieve manier dient geïnformeerd te worden. Welke rol kan de journalistenvereniging hierin spelen?

Blijven hameren op de nood aan authentieke journalistiek. Journalistiek moet bedreven worden - en ik hoop dat dit niet conservatief klinkt - volgens de klassieke waarden van die journalistiek. Dat betekent correcte, betrouwbare en objectieve journalistiek, niet gedreven door politieke of commerciële directieven. Of als het dan toch gebeurt, dan moet het duidelijk en trans-

parant zijn: dit is een *advertorial*, dit is een commerciële boodschap. In essentie moet journalistiek zuiver zijn, correct én regels in acht nemen, zoals het recht op privacy.

De realiteit is dat beginnende journalisten vaak met een laag loon starten. Uit commerciële noodzaak evolueren ze naar een soort van copywriting voor bedrijven. Hoe kan je daar als journalistenbond tegenin gaan om toch die waarden van de journalistiek te blijven behouden?

Dat is de reden waarom wij zeer intens blijven inzetten op de professionaliteit van het beroep. Voor ons moet dit de focus zijn van alle uitgevers: blijven investeren in professionele journalistiek. Dat betekent dat mensen van die journalistiek moeten kunnen leven, zodanig dat ze niet verplicht worden om andere broodheren te vinden. Broodheren die dan mogelijk hun onafhankelijkheid of onpartijdigheid op het spel zetten. *Wiens brood men eet, diens woord men spreekt*. Daarom zeggen we ook aan de uitgevers: investeer in jullie journalisten en zorg ervoor dat ze van hun loon kunnen rondkomen.

Maar dat is niet makkelijk. Uitgevers zeggen: we zitten in een crisis, de digitale

“Kritische zin hebben tegenover autoriteiten, maar ook intern in de eigen redactie”, dat is een van de criteria die een journalist dient te hanteren volgens Pol Deltour

© Joke Goovaerts

revolutie overrompelt ons en we weten niet waar die gaat eindigen. Dit alles zorgt voor enorme druk.

Zijn de zogenaamde *Big Media*, de klassieke media, de meest betrouwbare?

In het algemeen zijn het de *Big Media* die het meest instaan voor de kwalitatieve journalistiek. Hoe komt dat? Omdat zij hier het meest op inzetten: grotere redacties met professionele beroepsjournalisten.

Maar we kunnen niet ontkennen dat de klassieke media ondanks de professionaliteit kansen missen, zoals bijvoorbeeld in de onderzoeks- of buitenlandjournalistiek. Buitenlandjournalisten worden wegens besparingen teruggeroepen, terwijl een inbreng van Vlaamse journalisten uit de wereldsteden wel zeer nuttig kan zijn. En het is hier dat de nieuwe nieuwsplatformen belangrijk zijn. Die platformen vullen gaten op die de klassieke media meer en meer laten vallen.

Zijn die nieuwe nieuwsmedia betrouwbaar genoeg?

In de mate dat ze werken met beroepsjournalisten en dat zij aansluiten bij de Raad voor de Journalistiek is er geen probleem. *Apache* en *DeWereldMorgen* zitten in het circuit van nieuwsmedia, engageren zich in onze werkingsstructuur, in onze

deontologie. Maar dat geldt niet voor al die nieuwe media.

Ze worden vaak gesponsord?

Ja, inderdaad, dan worden ze gestuurd door *sponsored content*. En dan kunnen we ons afvragen: is dit nog wel echte journalistiek? Sommige nieuwsmedia begeven zich op de rand, maar we zien wel een tendens dat ze neigen naar professionalisering. Het blijft echter een kwestie van financiering.

Wat is volgens jou een goede journalist? Welke criteria, normen en waarden dienen ze te hanteren?

Onafhankelijkheid is zeer belangrijk. Met een onbevangen blik het nieuws bekijken en verslaan. Je moet gevoeligheid hebben voor menselijke waarden zoals privacy, respect voor pijn en smart. Je moet beseffen als journalist: tot hier en niet verder. Als beeldjournalist moet je de goede reflex hebben dat je niet te pas en te onpas gaat filmen of fotograferen. Kritische zin hebben tegenover autoriteiten, maar ook intern in de eigen redactie. Ook wanneer een hoofdredactie zegt: we gaan eens goed scoren of *scoopen*.

Vorming is ook uitermate belangrijk. Dat wordt vandaag vaak weggelachen, spijtig genoeg ook door journalisten met verantwoordelijke posities. Gevormde journalisten

zijn vaak misvormd, zegt men dan. Maar een goede vorming is wel zeer belangrijk. Verder biedt de erkenning als beroepsjournalist structurele garanties. Je kan niet erkend worden als je niet genoeg garanties biedt op het vlak van professionaliteit en onafhankelijkheid.

De realiteit is vaak anders: scoopen, kijkers trekken... Zit dat ingebed in de redacties?

De druk is hoog. Moet het per se zo zijn dat je met draaiende camera's staat te *livestreamen* tijdens een huiszoeking bij een vermeende terrorist? De vermeende terrorist kan zelfs meekijken. Soms moeten we de reflex hebben om te denken aan het algemeen belang.

De pers moet als waakhond van de samenleving zelf bewaakt worden?

Er moet controle zijn, inderdaad. Maar we moeten er ook blijven op aandringen dat we de controle zelf moeten doen: zelfregulering. Justitie en politici moeten niet zeggen: dit is erover en nu stellen wij de grenzen vast. Dat moeten we te allen prijze vermijden. Af en toe worden er voorstellen gedaan die de persvrijheid aan banden leggen. Als journalistenvereniging reageren wij hier dan ook tegen. Waakzaam blijven op verschillende vlakken, dat is onze taak.

* * *

Newspeak in oorlogstijden

Een onzichtbare strijd

Oorlog is helaas van alle tijden en newspeak maakt daar onlosmakelijk onderdeel van uit. We kijken over de grenzen en zien hoe Rusland zichzelf door het conflict in Oekraïne weer op de wereldkaart zet en hoe het Midden-Oosten met vele demonen moet afrekenen. Ook beelden kunnen de publieke opinie hierbij sturen. De sociale media creëren bovendien een nieuwe vorm van mondigheid, maar ook van manipulatie.

Ellen Vandevijvere

Zet onder een en dezelfde foto: "Mensenrechten voor iedereen" of "Vol is vol". Twee verschillende invullingen van één foto die de kracht van newspeak illustreren

Het creëren van een vijandbeeld

Hoe werkt oorlogsretoriek? Gedurende jaren wordt een bevolking systematisch door bepaalde leiders een uitermate negatief beeld van hun 'vijand' voorgehouden via propaganda. Bijkomende factoren zoals economische en sociale malaise maken van die retoriek een ontvlambare cocktail. Wanneer de leider/leiders in kwestie oproept/oproepen tot oorlog, zijn de burgers er intussen uit zichzelf van overtuigd dat een inval de enige optie is. Hitler kreeg een hele natie zover om Joden en andere minderheden stelselmatig als minderwaardig af te schilderen. De nazi's spraken over Joden als ratten, profiteurs en dieven. Beetje bij beetje werd de ontmenselijking omgezet in wetten en daarna in oorlogsdaden.

Dat systeem - het eenzijdig beschimpen en beschuldigen van de vijand - bestaat ook vandaag in oorlogstijd. De verantwoordelijkheid voor burgerslachtoffers wordt aan eigen zijde steevast geminimaliseerd, het bloedvergieten aan de andere kant van het front uitvergroet. De economie draait op volle toeren dankzij wapencontracten, net zoals de propaganda om de bevolking ervan te blijven overtuigen dat oorlog 'nuttig' is.

Midden-Oosten, de illusies van de Midwest

In 2003 viel een coalitie Irak binnen, gestuurd door de Verenigde Staten (VS) en het Verenigd Koninkrijk (VK), na een onwrikbaar vermoeden dat Saddam Hoessein, de toenmalige Iraakse president, massavernietingswapens zou hebben en van plan zou zijn ze te gebruiken. Zowel de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Colin Powell als zijn bondgenoot, de Britse premier Tony Blair, waarschuwden met vervalst bewijsmateriaal voor aankomend gevaar en bedreiging van de wereldvrede. Kritische stemmen zoals die van Hans Blix, destijds chef-wapeninspecteur van de Verenigde Naties, werden zo goed als genegeerd. De propaganda en newspeak overtuigden snel, geholpen door een gigantische pr-campagne. De aanslagen van 11 september 2001 door Al Qaeda lagen immers nog vers in het geheugen. De VS en het VK walsten Irak plat met een ongekend machtsvertoon, maar al snel werd duidelijk dat er helemaal geen massavernietigingswapens aanwezig waren.

De VS en het VK hadden dan wel het land veroverd, maar niet de harten van de in-

woners, stelt VRT-oorlogsjournalist Rudi Vranckx in zijn boek *Van het front geen nieuws*. Tijdens een gesprek licht hij de gevolgen van de Irakoorlog, die vandaag nog voelbaar zijn, toe.

Rudi Vranckx: "Het is een illusie dat je de wereld kan veranderen zonder kennis van zaken over het terrein, en de VS hadden geen plan voor na de invasie. Noch politiek, noch economisch, noch over de machtsverdeling. De Midwest-mentaliteit valt ook niet zomaar over te plaatsen naar ginder.

"De aartsvijand van het christendom" (Polen, 1943)

In het bezette Polen probeerden de nazi's de haat van de erg religieuze bevolking aan te wakkeren door de Joden voor te stellen als veroorzakers van de ondergang van de Katholieke Kerk

---

Rudi Vranckx: “Het ontstaan van Islamitische Staat (IS) is een rechtstreeks antwoord op een falend westers, én oosters, model.”

President Obama beseftte dat en bleef er weg. Maar de situatie in Irak en later vooral in Syrië was al zover verzeekt dat net door niets te doen, je eigenlijk ook iets doet. Namelijk: niets. Het ontstaan van Islamitische Staat (IS) is een rechtstreeks antwoord op een falend westers, én oosters, model. De extra gestuurde troepen in 2006 hielden de ontstane haat niet tegen en met de Syrische opstand kwam het die grote chaosplek perfect uit om zich ermee te voeden.”

Dat de terreurgroep IS in de eerste jaren ook bij westerse jongeren zo een succes kende, is voornamelijk te danken aan het feilloos aanvoelen van hoe jongeren te bereiken. Een voortdurende stroom aan newspeak drong hun leefwereld binnen, via sociale media en online games. Op jonge mensen, die vaak hun weg nog zoeken, paste die tactiek zoals eerder door Hitler toegepast als gegoten. Eenmaal religieus geïndoc-trineerd, verliezen die jongeren grip op de realiteit. Na de aanslagen in ons land is het duidelijk dat we beter moeten leren samenleven. De vraag is hoe onze maatschappij die uitdaging op lange termijn zal aangaan.

Rudi Vranckx: “Angst is een slechte raadgever, zo simpel is het. In een klimaat van onzekerheid en angst zijn simpele slogans tegen de andere het gemakkelijkst verkoopbaar. Newspeak kan je tegengaan door voortdurend je eigen denkkader in vraag

te stellen. In welke mate verglijdt het debat bij ons, zeker op vlak van sociale media? De rol en verantwoordelijkheid van politici en journalisten zijn hier bijzonder groot, en snel gewin bestaat hier niet in. Ik snap wel waarom mensen bepaalde dingen zeggen, en je hoeft daar niet tegen te zijn. Maar het volgen van de onderbuik is iets heel gevaarlijks. Daarom moet je de mensen goed informeren en de dingen benoemen zoals ze zijn. Leiden die ideeën naar een oplossing of naar verrotting?

Als er één waarde is die me ginder rechthoudt, dan zijn het mensenrechten en het aanklagen van schendingen ervan. Ze zijn zowat het hoogste dat doorheen de geschiedenis van de mensheid tot vooruitgang heeft geleid. Het gaat om het respect voor de menselijke integriteit en waardigheid op vlak van persoon, lichaam, geest en religie. Het zal me worst wezen als mensen me vertellen dat mensenrechten een westers iets zijn. Een fout tegen mensenrechten is een fout tegen *mensen-rechten*.”

Rudi Vranckx: “Het zal me worst wezen als mensen me vertellen dat mensenrechten een westers iets zijn. Een fout tegen mensenrechten is een fout tegen *mensen-rechten*.”

Achter het IJzeren Gordijn

In de zomer van 2014 schoot een Buk-raket een passagiersvliegtuig dat op weg was van Amsterdam naar Kuala Lumpur uit de lucht, met 298 doden tot gevolg, voornamelijk Nederlanders. Nog steeds wringt Rusland zich in allerlei bochten om de beschuldigingen van zich af te houden, al wijzen alle rapporten en analyses in dezelfde richting, namelijk dat Rusland de Buk-raket aan pro-Russische rebellen heeft bezorgd en dat de rebellen door Rusland werden gestuurd. Wat houdt Rusland tegen om gewoon de waarheid te erkennen?

Jan Balliauw is de Ruslandspecialist van VRT Nieuws en we vragen hem of hij een tipje van die sluier kan oplichten. In het geval van Rusland een heel IJzeren Gordijn.

Jan Balliauw: “Ongeveer een uur na de crash wist ik al wat er gebeurd was. Ik meldde op het journaal van 19 uur dat het een Buk-raket was die waarschijnlijk per ongeluk is afgevuurd. Alle omstandigheden waren duidelijk. Maar Rusland begon meteen verschillende versies van de feiten rond te strooien, zo plausibel mogelijk en filmisch sterk onderbouwd. Als je wat dieper gaat kijken, zie je al vrij snel dat het niet klopt. Ze zaaien systematisch twijfel door alle onderzoeksresultaten die vanuit het Westen komen te ontcrachten. Omdat ze dat in eigen land gecontroleerd doen, creëren ze een totaal andere realiteit in Rusland dan in het Westen. De meeste Russen geloven dat de Oekraïners het gedaan hebben, op basis van wat ze gehoord hebben. Ze hebben wel internet, maar ze kijken vooral naar Russische websites en Russische televisie die voortdurend newspeak brengen. De uitkomst van het onderzoek zou wel eens voor gigantische problemen kunnen zorgen. Rusland zal zijn militairen nooit uitleveren. Ik vermoed dat zij wel beschermd worden, maar als het onderzoek te dichtbij komt, is het mogelijk dat ze van de radar verdwijnen.”

Alles lijkt wel terug te gaan tot het Sovjettijdperk, met een enorm wantrouwen tegenover het Westen, van het hoogste echelon tot de burger in de verste uithoek van het

land. Het is een geleidelijke evolutie geweest. Beetje bij beetje werden de schroeven van vrije democratie aangedraaid. De Russische president Poetin weet tegelijk handig de patriottische snaar bij de Russen te raken door hen het gevoel te geven dat het Westen hen langs alle kanten aanvalt, vernedert en probeert klein te houden. Had het Westen hier beter op kunnen inspelen? Waar ging het zelf in de fout?

Jan Balliauw: “Er zijn enkele momenten waarop we inderdaad anders hadden kunnen handelen. Zo waren we altijd met net iets te weinig en net iets te laat in onze hulp op de paar momenten dat de economie tijdens de markthervormingen in de jaren 90 crashte. De Russen hebben zwaar geleden in wat zogenaamd democratie moest voorstellen. Daarom dat Poetin ook zo populair is, want hij brengt vandaag de stabiliteit die toen zoek was. Zelfs als dat minder vrijheid betekent.”

Vlak na het ontbinden van de Sovjet-Unie sloten we zo goed als meteen onze grenzen om visumvrij te reizen en werd het hen extra moeilijk gemaakt om naar onze regio's te komen. Met iets opener grenzen hadden we veel meer goodwill tegenover Rusland geschapen.

Ook in de aanpak van de Oekraïne-crisis werd te weinig rekening gehouden met de gevoeligheden over dat land. Oekraïne is de bakermat van de Russische samenleving en cultuur. En is van strategisch belang natuurlijk. Rusland had veel sneller betrokken moeten worden bij de onderhandelingen over de Oekraïense toenadering tot Europa. Tijdens die Maidan-crisis heb ik erg weinig Europees initiatief gezien. Een aantal politieke zwaargewichten had meer moeten bemiddelen en oplossingen vinden. En in Syrië kunnen wij geen vuist maken, omdat we geen militaire betekenis meer hebben.”

Syrië is stilaan een vehikel, een kluwen van milities en rebellen dat tegen IS en/of de Syrische president Assad vecht. De warboel werd helemaal compleet sinds Rusland zijn bondgenoot Assad te hulp schoot. Omdat er nu eenmaal een historische band

is die teruggaat tot het Sovjettijdperk, maar net zo goed omdat de Russische wapencontracten met het land de grootste zijn. Die contracten zijn dan ook erg welkom in economisch moeilijke tijden. Daarenboven bevindt het enige overblijvende Russische militaire steunpunt in het Middellandse Zeegebied zich in Syrië. Giet daar nog de patriottische saus over van een Rusland dat zich opnieuw wil profileren als een machtige natie zoals in de Sovjettijd en ziehier de ultieme uitdaging om uit die diplomatische impasse te geraken. Ook wat de relaties met het Westen betreft, ziet Jan Balliauw het niet rooskleurig in.

Jan Balliauw: “Ik heb de indruk dat mensen zich meer en meer laten leiden door het vijanddenken, waarbij alles wat er aan de andere kant gebeurt per definitie slecht is, en dat er geen rationele, eerlijke gesprekken meer mogelijk zijn. Een van de gevaarlijkste gevoelens die je kan oprakelen, is een nationalisme van wij tegen hen. Eenmaal die patriottische sneeuwbal begint te rollen, is die heel moeilijk te stoppen. Als dat nu al niet het geval is.”

© VRT

Jan Balliauw: “Een van de gevaarlijkste gevoelens die je kan oprakelen, is een nationalisme van wij tegen hen. Eenmaal die patriottische sneeuwbal begint te rollen, is die heel moeilijk te stoppen.”

JOHN CROMBEZ
is kandidaat-voorzitter SP.A

‘Op deze manier kan
het echt niet verder.
De volledige werking
moet op de schop’

MH17
MAGNUM-FOTOGRAAF JÉRÔME SESSINI
OP DE PLAATS VAN DE CRASH

‘Ik heb nog
nooit zo iets
vreselijks gezien’

De voorpagina van *De Standaard* daags na de crash van vlucht MH17, met een foto van Jérôme Sessini.

Rusland wringt zich nog steeds in allerlei bochten om de waarheid omtrent de crash toch maar niet te erkennen

JORN DE COCK
in Gaza
*‘De weë geur
van bloed hangt
in de lucht’*

MAASMECHELEN VILLAGE
MEER DAN 100 LUXEBOETIEKS
OPEN 7 DAGEN OP 7 EN 21 JULI
Reizen naar Brussel met Hoping Express® shuttle service
vanuit Brussel, Luch & Gare
Nu tot **-60%**
bovenop de outletprijs. **MAASMECHELEN VILLAGE**

Door de groeiende achterdocht vanuit Rusland tegenover westerse journalisten wordt het wel alsmat moeilijker voor ons om die mensen te bereiken. Ze denken altijd dat we opdracht gekregen hebben om hen zwart te maken, omdat dat omgekeerd natuurlijk wel gebeurt. Maar ik vind het belangrijk dat de westerse kijker een gebalanceerde visie krijgt. Dat hij hoort en ziet welke redenering de Russen hebben, zonder alleen kritisch te zijn voor hun bewind.”

Eén (gelijk) beeld zegt meer dan duizend woorden

Oorlogsfotografen zijn de ogen van de oorlog. Ze kunnen de wereld tot nadenken aanzetten. Zoals de bekende foto van het napalmmeisje tijdens de Vietnamoorlog. Hij bracht een wereldwijd protest op gang en droeg onrechtstreeks bij aan het einde aan de oorlog. Maar oorlogsfotografen staan onder druk.

Chef beeldredactie Jan Desloover van de krant *De Standaard*: “In Syrië zijn er niet erg veel oorlogsfotografen meer ter plaatse, omdat ook zij doelwitten zijn geworden.

zichtig zijn met de betrouwbaarheid van foto’s die uit die regio komen. Want wat als blijkt dat die ene fotograaf voor een persagentschap de woordvoerder van een rebelligroepering blijkt te zijn?”

“Een foto op de sociale media die miljoenen keren gedeeld wordt, vergezeld van alle verontwaardiging, lijkt tegenwoordig echter een minder duurzame impact te hebben”, meent Jan Desloover. De foto van de aangespoelde dode kleuter Aylan Kurdi bracht een golf van solidariteit op gang, met de vermaarde woorden “Wir schaffen das” van de Duitse bondskanselier Angela Merkel. Even kreeg de apocalyptische berichtgeving over de vluchtelingenstroom weer een menselijk gezicht. Maar intussen zijn de Europese muren opgetrokken en hekken potdicht, en lijkt het voor een land als Hongarije met tien miljoen inwoners onmogelijk om zelfs tweeduizend mensen op te vangen.

We moeten ons altijd bewust blijven van newspeak, zowel in het binnen- als het buitenland. Hoe kunnen we als lezer geïnformeerd en kritisch blijven? We vroegen

Persagentschappen trekken één voor één hun fotografen terug, waardoor we heel voor-

het zowel aan Jan Balliauw als aan Rudi Vranckx. Ze zijn eensgezind: onze eigen traditionele media spelen nog steeds een belangrijke rol in het filteren van de grote informatiestroom die op ons afkomt. Lees daarbij vooral meer dan één krant of website. Zoek naar betrouwbare bronnen en laat jezelf niet verleiden tot allerlei theorieën of tot de meest evidente, ingelepeld oplossingen. Lees niet alleen berichten die je eigen argumenten ondersteunen, maar kijk ook eens naar mensen die er echt tegenin gaan. Lees dat met een open geest en als je zo in het leven staat, zal je minder vatbaar zijn voor volksverlakkerij.

Hulplijnen voor de kritische lezer

Midden-Oosten: Human Rights Watch, BBC World News, Al Jazeera English (vergelijkbaar met BBC World News, maar met meer aandacht voor het Midden-Oosten), The New York Times, The Guardian

Rusland: The Moscow Times, Raam op Rusland, Radio Free Europe / Radio Liberty (www.rferl.org)

Niet langer allochtoon **of** autochtoon

Invloeden op ons taalgebruik zijn niet altijd bedoeld als manipulatie van ons denken. Ze kunnen evengoed een positief motief hebben. Zo passen we woorden aan om bepaalde groepen op wie ze weerslag hebben niet langer te stigmatiseren, bijvoorbeeld persoon met een functiebeperking in plaats van gehandicapte. Een woord niet langer gebruiken omdat het een negatief effect heeft kan ook. Dat deden *De Morgen* en Stad Gent met de term allochtoon.

Liza Janssens

Op 21 maart 2013, de Internationale Dag tegen Racisme en Discriminatie, werden in Gent de woorden allochtoon en autochtoon symbolisch begraven

Bart Eeckhout,
hoofdredacteur van *De Morgen*:
“Het woord allochtoon werd nogal gemakkelijk gebruikt als een soort ruiswoord dat altijd van toepassing was”

Geschrapt

In 2012 besliste de krant *De Morgen* om het woord allochtoon in de eigen berichtgeving niet langer te gebruiken. “Dit zowel om journalistieke als maatschappelijke overwegingen”, vertelt hoofdredacteur Bart Eeckhout.

Wat was de journalistieke overweging om het woord allochtoon niet meer te gebruiken?

Het woord allochtoon werd nogal gemakkelijk gebruikt als een soort ruiswoord dat

altijd van toepassing was, waardoor dat woord ook niets meer betekende. Het stelde ons vrij om niet verder na te denken over welke groep precies het probleem vormde. Als krantenredactie kunnen we ons echter niet permitteren om een hele groep mensen met de brede borstel samen te vatten. Problemen moet je als journalist specifiek benoemen. Wanneer een groep mensen wegens hun godsdienst dingen doet die indruisen tegen de waarden van onze seculiere rechtstaat, zoals het niet gelijkwaardig behandelen van mannen en

© Wouter Van Vooren

vrouwen en het discrimineren van holebi's, dan moet je zeggen dat dit te maken heeft met die godsdienst. Je moet dus zeggen dat het over moslims gaat en niet over allochtonen. Omgekeerd moet je, als het bijvoorbeeld over hoge werkloosheidscijfers gaat, wat niets met religie te maken heeft, niet zeggen dat er heel wat moslims werkloos zijn, maar dat er heel wat mensen met een migratieachtergrond werkloos zijn.

En de maatschappelijke reden?

Het woord allochtoon heeft een negatieve bijklank en zet mensen vast in een bepaalde categorie waaruit ze niet kunnen ontsnappen. Ook al ben jij of is je vader hier geboren, het feit dat je een vreemde naam en een getaande huidskleur hebt, maakt je per definitie een allochtoon. Terwijl andere mensen autochtoon zijn omdat ze blank zijn en Peeters of Janssens heten, ook al komen ze uit Nederland. Dat klopt niet. Door de woorden bewust te schrappen, geven we het signaal dat de tegenstelling autochtoon-allochtoon absoluut is en een hinderpaal vormt voor het samenleven.

Los van de eigen berichtgeving, wordt het woord allochtoon tegenwoordig nog vaak gebruikt?

In het algemene taalgebruik wordt het woord niet vaak meer gebruikt. De reden daarvoor is misschien niet zo rooskleurig. Er is een nieuw woord in de plaats gekomen: moslim. Het is een nieuwe vlag die even problematisch is. Het wordt te pas en te onpas gebruikt om te spreken over migranten. We kunnen het echter niet gaan schrappen, omdat het een specifieke objectieve betekenis heeft: je bent lid van een bepaalde geloofsgemeenschap.

Symbolisch begraven

Op 21 maart 2013, de Internationale Dag tegen Racisme en Discriminatie, werden in Gent de woorden allochtoon en autochtoon symbolisch begraven. "Daarmee ging het stadsbestuur in op een vraag van het middenveld", zegt Resul Tapmaz, schepen van Gelijke Kansen in Gent.

Waarom heeft het stadsbestuur besloten om die begrippen te begraven?

Vanuit het middenveld kregen we de vraag om die containerbegrippen te schrappen in onze communicatie omdat ze het wij-zij-denken stimuleren. Het daadwerkelijk begraven van die woorden was een symbolische actie, waarmee we achteraf ook actief aan de slag zijn gegaan. Want de problemen zijn niet opgelost door die begrippen te schrappen.

Wat heeft het stadsbestuur dan concreet gedaan?

Wij hebben een sterk en vernieuwd anti-discriminatiebeleid uitgewerkt dat zowel inzet op sensibiliseren en informeren, als op handhaven en sanctioneren. Zo organiseren we als enige overheid in Europa praktijktesten inzake discriminatie op de woninghuurmarkt. Daarnaast screent Stad Gent ook het aanwervingsbeleid van haar contractanten (bedrijven waarmee de stad contracten afsluit, red.) om er zeker van te zijn dat zij niet discrimineren. Verder is er eveneens een taalbeleid voor de stadsdiensten ingevoerd. Dat omvat niet alleen richtlijnen rond de taalwetgeving, maar evengoed hoe ambtenaren moeten communiceren met of over bijvoorbeeld culturele minderheden. Het is niet altijd nodig om te verwijzen naar de etnische achtergrond

© Stad Gent

Resul Tapmaz, schepen van Gelijke Kansen in Gent: "Heel wat Gentenaars zijn blij niet langer de stempel 'allochtoon' te moeten dragen"

en wanneer je dat doet, dien je de dingen nauwkeurig te omschrijven. Als het bijvoorbeeld om een Gentenaar van Turkse origine gaat, moet je dat ook zo specificeren.

Heeft dit initiatief ook een effect op de samenleving?

Het heeft vooral het maatschappelijke debat geopend. We waren bezorgd over hoe we de etnisch-culturele minderheidsgroepen nu zouden benoemen. Maar heel wat Gentenaars zijn blij niet langer de stempel 'allochtoon' te moeten dragen. Het is goed dat mensen hierover praten en hun frustraties uiten. In Gent leven er zo'n 160 nationaliteiten vreedzaam naast elkaar. Beleidsmakers moeten de mensen verbinden. Door die woorden symbolisch te begraven, is de Gentse Lente ontstaan. Dat is een magnifieke manifestatie die jaarlijks van onderuit wordt georganiseerd rond de Internationale Dag tegen Racisme en Discriminatie en die alle Gentenaars samenbrengt.

***

Over homo's, teringwijven en nietjesmachines

G

een woorden maar daden”, klinkt het spreekwoord. Alsof spreken geen vorm van actie is? Als je iets zweert of belooft, dan doe je iets. Als je iemand beledigt ook. Dat een verwijt slechts een verwijt is als je het zelf zo opneemt, is wat kort door de bocht: woorden kunnen kwetsen. Maar waar ligt de grens? En wie bepaalt die?

Anne-Flor Vanmeenen

Drijfveren

Schelden en vloeken zijn waarschijnlijk al zo oud als de taal. Niet ons mooiste kantje, maar het hoort er nu eenmaal bij. De motivaties zijn divers: stoom aflaten, aandacht trekken, uitspraken kracht bijzetten, intimideren en vernederen, een band scheppen door informeel taalgebruik (denk aan jongeren onder elkaar die alles nogal *fucking* zus of zo vinden). Peilingen in ons taalgebied geven aan dat het opzettelijk kwetsen van personen eigenlijk niet vaak de doelstelling is. De hoofdredenen om verwensingen te uiten zijn het ventileren en demonstreren van ergernis, woede en onmacht (tot 76%). Kwetsen is slechts in beperkte mate een drijfveer (amper 7%). De plaatsen waar donderwoorden het vaakst rollen zijn het verkeer, het voetbalveld, rampsites, cafés én balies van sociale dienstverlening.

Wat het doel ook is, mooi of minder mooi, we kunnen er niet aan ontsnappen dat krachttermen op ons inwerken. Dat maken onderzoeksmethoden zoals de Strooptest duidelijk. Die test meet de interferentieverschijnselen in het cognitief functioneren bij kinderen en volwassenen. Zet een aantal woorden in verschillende kleuren op een rijtje en vraag de deelnemers om niet het woord maar de kleur van het woord te noemen. Als het rijtje gaat over appel, banaan, huis en auto valt dat mee, maar is het een opsomming vol hufters en sloeries, dan kost het ons brein aanzienlijk meer moeite. Krachttermen zijn vrij dwingend in het op-eisen van aandacht, en net daarom werken ze ook zo goed.

Taboewoorden

Zo'n Strooptest maakt ook duidelijk dat het gaat om meer dan de intonatie alleen. Als je een willekeurig woord met voldoende agressieve overtuiging naar je medemens

slingert, zal je een reactie krijgen. Maar toch... iemand uitmaken voor nietjes-machine is heel iets anders dan voor tering-wijf. Scheldwoorden en krachttermen zijn vaak verbonden met taboewoorden, zaken die je binnen je cultuur niet bespreekbaar mag stellen, die uit ontzag of afkeer gemeden worden. Wereldwijd zijn daar een aantal gedeelde categorieën in te onderscheiden: bovennatuurlijke kwesties, dood en ziekte, seks, bepaalde lichaamsdelen en -sappen, sociale minderheden.

Een manier om dit effect af te zwakken vormen de bastaardvloeken, krachttermen waar het taboewoord vermomd is. Denk hierbij aan 'potvolkoffie' of, voor wie het wat kleurrijker en uitgebreider wil, 'honderd zakken gort voor de nonnen'. Populair zijn die termen niet, *nét* omdat ze afgezwakt zijn. Als je op je duim getimmerd hebt, denk je niet spontaan 'verhip!'. Het omgekeerde, stapelvloeken, bestaat ook: 'nondegodverdemiljaardenoneddu'. In Vlaanderen mag het iets meer zijn, we blinken erin uit.

Keerzijde

Alle hedendaagse tendensen zijn in de evolutie van scheldwoorden terug te vinden. Creaties met 'fuck', 'shit' en 'kut' zijn in opmars ten koste van die met god. Globalisering en secularisering in een notendop. Maar die tendensen zijn niet overal aanwezig en dat brengt ons bij de keerzijde: vrijheid van meningsuiting is niet overal een verworven recht. Zo is godslastering in vele landen nog steeds een taboe én vaak een misdaad.

Taboewoorden zijn cultureel bepaald en wie heeft dat in handen? Religieuze instanties, de wetgevende macht, het onderwijs... Dat kan ten goede aangewend worden, bijvoorbeeld door racistische opmerkingen te bestraffen. Maar het kan ook

strategisch gebruikt worden om het denken en spreken aan banden te leggen. Of om mensen te brandmerken en dissidenten uit te schakelen. In de middeleeuwen wou je liever niet uitgescholden worden voor ketter of heks, want je dagen waren geteld. Vandaag delen veel ongelovigen nog steeds dat lot. Denk bijvoorbeeld aan de moorden op atheïstische bloggers in Bangladesh. Idem voor politieke censuur. Door een nieuw taboe te installeren en kritische uitspraken over bestuur of bestuurders een belediging te noemen, maakt de machthebber zich haast immuun. Dan neemt hij de bevolking letterlijk woorden af, en dus ook gedachten.

In diskrediet

Omgekeerd, ook het niet bestraffen van kwetsende woorden kan een signaal zijn. Zo was er in Nederland een rechtszaak omdat iemand 'homo' naar een agent had geroepen. Aanvankelijk werd hij vrijgesproken omdat homo volgens het woordenboek - en de betrokken rechter - geen scheldwoord is, maar de commotie die erop volgde was sprekend. Omdat het natuurlijk géén neutrale term is. En vooral: omdat het in eenzelfde moeite een groep mensen in diskrediet bracht. Het gaat niet zozeer om de belediging voor de gesprekspartner, maar om die voor de referenten. Je impliceert er immers mee dat homoseksuelen iets buitengewoon negatiefs zijn.

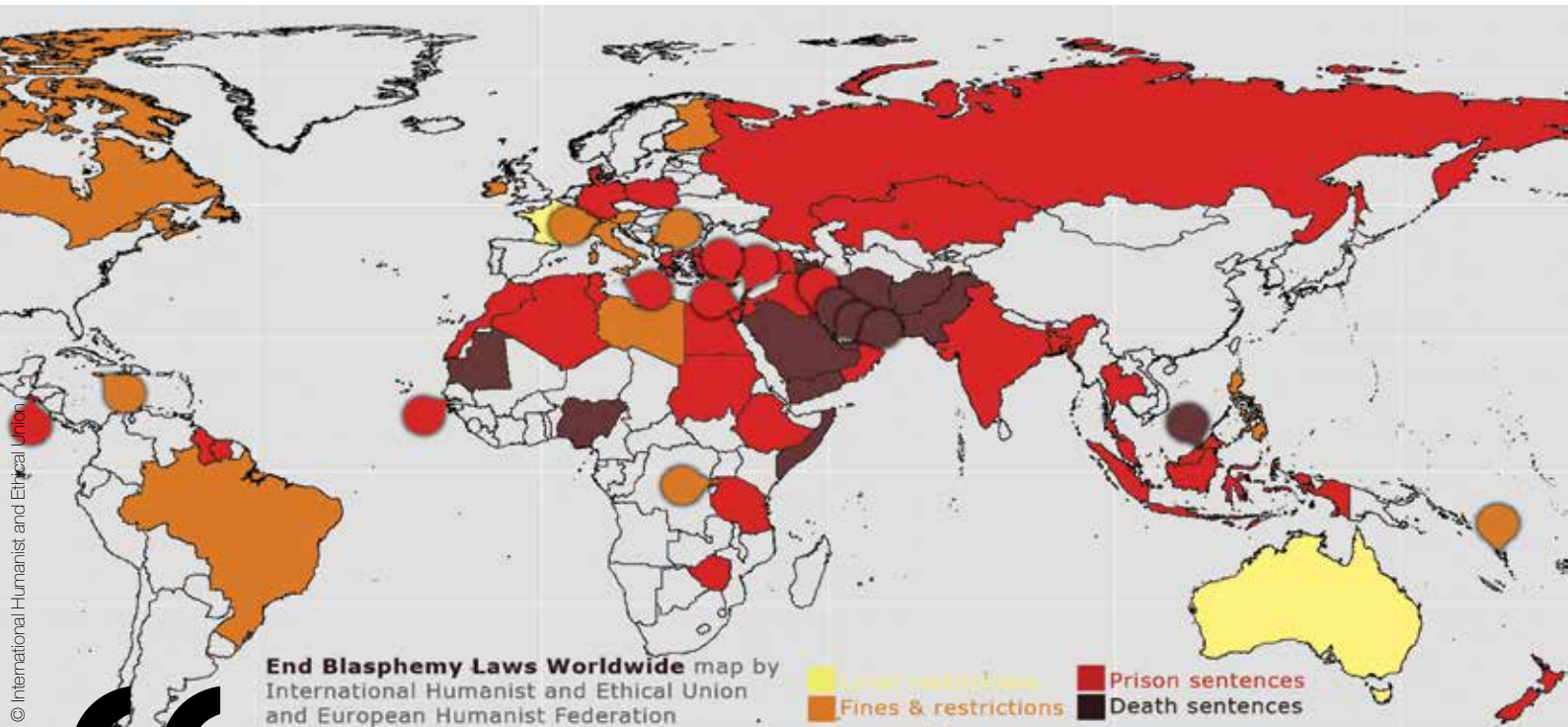
Alleen... door het bestraffen schep je een 'verbodsstatus', wat het begrip in feite toch weer tot een krachtig taboe maakt. Veel effectiever is wellicht om gewoon de schouders op te halen bij het woord homo.

Potjandorie, het laatste (scheld)woord over deze kwestie is duidelijk nog niet gevallen...

***

God bestaat niet!

Over blasfemie en apostasie

De verspreiding van blasfemiewetten in de wereld, in kaart gebracht door de International Humanist and Ethical Union

“**G**odverdomme!” Die uitroep met een hoog poëtisch gehalte kan je het leven kosten. Godslastering of heiligschennis, maar ook apostasie - uit een religie stappen - is nog in te veel landen strafbaar, soms zelfs met de doodstraf of levenslange opsluiting tot gevolg. Hoe is dat in ‘Darwins naam’ mogelijk?

Yvan Dheur

Definitie

Blasfemie is “een oneerbiedige of respectloze daad, houding of uitspraak ten aanzien van iets dat wordt beschouwd als onaanstootbaar of heilig, in het bijzonder iets dat betrekking heeft op god”, aldus de betekenis in het *Van Dale woordenboek*.

Blasfemie is een controversieel concept. Vanuit vrijzinnig perspectief lijkt het op eer-

ste gezicht moeilijk om met iets te spotten dat niet bestaat, laat staan met het feit dat het niet bestaat. Vrijheid van meningsuiting is cruciaal, net als het recht om te relativiseren, om de wereld op satirische of sarcastische wijze te benaderen of om te schertsen met magische en goddelijke concepten. Vanuit het oogpunt van theïstische religies is het vaak onaanvaardbaar

tot strafbaar om te spotten met de ‘hoogste kracht’ die volgens gelovigen het leven zou hebben geschapen. Uiteraard zijn er in beide gemeenschappen mensen die het tegendeel denken. Religieuzen die humor en spot als iets fundamenteels beschouwen (denk maar aan de befaamde, zelfrelativerende Joodse humor) en vrijzinnigen die het een gebrek aan respect vinden om met

---

iemands geloof te lachen. Hoe vrij zijn de gedachten?

Wereld

Jaarlijks publiceert de International Humanist and Ethical Union (IHEU), de internationale koepelorganisatie van alle vrijzinnig humanistische verenigingen, het *Freedom of Thought Report* over de situatie van atheïsten, humanisten, vrijdenkers en seculieren in de wereld. Het rapport brengt het recht op vrijheid van mening en meningsuiting, en de schendingen ertegen, wereldwijd in kaart.

In de Afrikaanse landen Mauritanië, Nigeria, Somalië en Soedan staat de doodstraf op geloofsverzaking of apostasie. Geloofsafvalligen in Saudi-Arabië, Jemen, de Verenigde Arabische Emiraten, Iran, Qatar, Afghanistan, Pakistan, de Malediven en Maleisië wacht hetzelfde lot. Ook wie zich schuldig maakt aan godslastering of blasfemie riskeert in die landen de doodstraf of opsluiting. In Turkije, Kazachstan en Egypte werden in 2015 schrijvers wegens blasfemie vervolgd en in de Verenigde Staten van Amerika kan wie zich openlijk atheïst noemt carrièrekansen mislopen of gediscrimineerd worden.

Naast het rapport van IHEU is er nog de analyse van het Pew Research Center, een Amerikaanse denktank die nieuws en informatie in de vorm van cijfermateriaal en statistieken aanbiedt. Dit onderzoekscentrum heeft de situatie inzake blasfemie en apostasie eveneens geanalyseerd, in 2014 met een update in 2016. Zij stellen vast dat ongeveer een vierde van alle landen (26%) blasfemiewetten of -maatregelen heeft en dat één land op tien (13%) wetten of maatregelen heeft die apostasie bestraffen.

De aldus legale straf die je er kan oplopen kan variëren van een boete tot de doodstraf. Uiteraard - en gelukkig - worden die 'misdaden' niet in al die landen ook werkelijk vervolgd.

Op 30 september wordt de Internationale Dag van Recht op Blasfemie gevierd, op initiatief van het Center for Inquiry, een Amerikaanse niet-gouvernementele organisatie die actief is op het vlak van de verspreiding van vrijdenkerij en vrij onderzoek. Dat het recht op blasfemie nog lang geen gemeengoed is, getuigen talrijke recente gevallen in de media: de terdoodveroordeling van Asia Bibi in Pakistan, de gevangenneming van Raif Badawi in Saudi-Arabië, de arrestatie van leden van Pussy Riot in Rusland, de aanslag op de redactie van Charlie Hebdo in Parijs, de moorden op seculiere bloggers en activisten in Bangladesh.

Verenigde Naties

Uit het IHEU-rapport blijkt ook dat het recht op niet-geloven onder druk staat binnen de Verenigde Naties. Jarenlang hebben Rusland, vele Afrikaanse landen en talrijke islamitische staten ervoor geijverd om het beledigen van religie aan banden te laten leggen. Dankzij stevige tegendruk van westerse landen en (humanistische) niet-gouvernementele organisaties werden die pogingen een halt toegeroepen. Maar

Rusland eist nu, daarin gesteund door conservatieve christelijke en islamitische landen, de bescherming van culturele tradities en het gezin. Achter die termen gaat echter opnieuw een herinterpretatie van fundamentele mensenrechten schuil. De ingezette tegenbeweging wordt geblokkeerd door Pakistan en Saudi-Arabië, nochtans leden van de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties. Ook Bangladesh, Nigeria en Qatar vervoegen die raad volgend jaar.

Genueanceerd evenwicht

Zoals in alle ethische kwesties is niets wit noch zwart, maar gaat het eerder om een genuanceerd palet van grijstinten. Iedereen moet de vrijheid en het recht hebben om een mening te uiten, op voorwaarde dat die constructief aanzet tot evolutie en niet destructief aanspoort tot haat, racisme of geweld. Het is wenselijk te vermijden mensen te schofferen of te beledigen en het is essentieel andersdenkenden te respecteren ongeacht hun overtuiging. Dat neemt uiteraard niet weg dat we alles kritisch en oprecht in vraag moeten kunnen stellen, om zodoende een genuanceerde en evenwichtige levensvisie te kunnen ontplooiën. Humor is en blijft het sterkste wapen.

"Ik ben het niet eens met wat je zegt, maar ik zal het recht om het te zeggen tot de dood toe verdedigen."

Meer info?

Het volledige *Freedom of Thought Report* van de International Humanist and Ethical Union kan je downloaden via: www.freethoughtreport.com

Meer info over het onderzoek van het Pew Research Center kan je vinden op: www.pewresearch.org/fact-tank/2016/07/29/which-countries-still-out-law-apostasy-and-blasphemy/

- Gelezen in de krant -

Dat taal een sturende kracht heeft, hoeft geen betoog meer. Dat de dagelijkse berichtgeving gekleurd is, evenmin. We nemen de proef op de som en pluizen enkele kranten uit, in het bijzonder met betrekking tot de beeldvorming over mannen en vrouwen. Want een aandachtige, kritische lezer telt voor twee.

Hilde Vandervelde

Loonkloof man-vrouw weer kleiner

In *Het Nieuwsblad* van 29 juni 2016 lezen we: "Loonkloof man-vrouw weer kleiner". Die titel geeft een positieve tendens aan, meer bepaald dat de gelijkheid tussen mannen en vrouwen op het vlak van verloning een stap dichterbij is. Dat de kloof weer kleiner is geworden, suggereert ook dat de trend in gunstige zin zal blijven evolueren. Niet zo echter, wanneer we verder lezen. "Het verschil tussen de lonen van vrouwen

en mannen is één procent kleiner geworden." Voorts blijkt uit het artikel dat een vrouw in België gemiddeld 8 procent bruto per uur minder verdient dan haar mannelijke collega en dat de loonkloof op jaarbasis oploopt tot 21 procent. Niet meteen een bericht waar je vrolijk van wordt. De positieve toon in de titel strookt niet met de inhoud van het artikel en zet je als lezer op het verkeerde been. Dan doet *De Standaard* van diezelfde dag het beter. Hetzelfde feitenrelaas krijgt er als titel: "Vrouw verdient 21 procent minder" en als ondertitel "Loonkloof verkleint, maar traag". Zo weet je als lezer meteen dat de situatie voor de vrouw nog steeds ongunstig is.

Drank zorgt voor sfeer? Nee, vooral voor problemen

Dat de stereotiepe man-vrouw-beeldvorming niet alleen ongunstig is voor vrouwen, blijkt uit volgend bericht in *Het Laatste Nieuws* van 21 oktober 2016: "Drank zorgt voor sfeer? Nee, vooral voor problemen". Onder die titel staat een foto van twee mannen met een glas alcohol in de hand. En naast de foto de getuigenissen van twee ex-verslaafden, allebei mannen. In het artikel wordt ingezoomd op de problemen van overmatig alcoholverbruik - 500.000 Vlamingen drinken te veel - en op de manieren om het 'nationaal drankprobleem' aan te pakken. In de bijhorende infografieken wordt alle cijfermateriaal opgesplitst in mannen en vrouwen, en hieruit blijkt nochtans dat alcoholgebruik en -misbruik niet uitsluitend een mannen-aangelegenheid is (één op drie moeders drinkt bijvoorbeeld tijdens de zwangerschap). Waarom dan dat eenzijdig focussen op mannen in associatie met alcohol?

Huisarts weer populaire job

Een ander voorbeeld vinden we in *De Morgen* van 12 augustus 2016: "Huisarts weer populaire job". Het aantal studenten geneeskunde in Vlaanderen dat ervoor kiest huisarts te worden is de afgelopen tien jaar verdrievoudigd. Vanuit die vaststelling focust het artikel op de meerwaarde van de job, de pijnpunten en de gewenste hervormingen. Bemoedigend is dat de genderneutrale woorden huisarts en verpleegkundige worden gebruikt - en niet geneesheer en verpleegster. Maar daar houdt het dan ook mee op. Bij het artikel prijkt een foto van een mannelijke student en de drie geïnterviewde personen zijn mannen: een professor, een student huisartsgeneeskunde en een beleidsmedewerker. De enige vrouw naar wie wordt verwezen is Maggie De Block, minister van Volksgezondheid. Conclusie: een huisarts is tot nader order nog altijd een man.

Ten zuiden van de taalgrens wordt gemopperd

Bovenstaande oefening is slechts een kleine greep uit de dagelijkse berichtgeving. Het loont om ook andere thema's in de pers door een kritische bril te bekijken. Over Wallonië bijvoorbeeld lezen we: Ten zuiden van de taalgrens wordt gemopperd, Wallonië verpatst zijn groene energie aan Vlaanderen, Wallonië wil zijn overschot voor een 'vriendenprijs' versjacheren... Als negatieve beeldvorming kan dat tellen. De manier waarop over Wallonië wordt bericht,

is vaak in pejoratieve bewoordingen. En dan hebben we het nog niet gehad over levensbeschouwelijke of ethische kwesties. Zoals onlangs op de openbare radio, waar aan een jonge vrouw die net getrouwd is in een telefonisch interview wordt gevraagd: "Staat je man nu naast je?" en "Kom je dan juist van de kerk?" Want ja, trouwen dat doe je uitsluitend als man en vrouw, en godbetert, alleen maar in de kerk.

Gezegd

"I have a theory that the truth is never told during the nine-to-five hours"

Hunter S. Thompson, Amerikaanse journalist en schrijver

"I believe in equality for everyone, except reporters and photographers" (*)

Mahatma Gandhi, Indiase politicus geroemd om zijn geweldloos verzet

(*) Voor alle duidelijkheid, Gandhi maakte maar een grapje. Hij was een verlegen man die niet graag geïnterviewd of gefotografeerd werd.

Buiten de lijntjes

Organisaties als *WikiLeaks* en *Anonymous* proberen manipulatie van het denken actief te ontmaskeren.

Anonymous is een collectief van hackers dat de vrijheid van internet actief verdedigt. Internet dient voor hen een vrijplaats te zijn waar iedereen zich vrij kan uitdrukken zonder dat die plaats geclaimd en gecontroleerd kan worden door malafide bedrijven of overheden. Een nobel doel, al kunnen er ook bedenkingen worden gemaakt bij het buitenwettelijke karakter van *Anonymous*.

WikiLeaks is een website voor klokkenluiders uit overheidsinstellingen en bedrijven om anoniem documenten te kunnen plaatsen, of te lekken, teneinde misstanden aan de kaak te stellen.

Wist je?

Dat er maar liefst 34 miljoen kranten per jaar in Vlaanderen worden weggegooid? Dat zijn er elke dag meer dan 100.000.

Kleine nuance bij die duizelingwekkende papierverspilling: de kranten worden wel tot zevenmaal gerecycled.

Doe-tip

Zelf een voorpagina van een krant maken? Zoek het niet te ver:

www.zelfkrantmaken.be

Markant

Sinds 1970 bestaat er ook een brailleversie van het magazine *Playboy*.

Meer lezen?

Klein lexicon van het managementsjargon. Een kritiek van de nieuwe newspeak, van Rudi Laermans, Lieven De Cauter en Karel Vanhaesebrouck, verschenen bij uitgeverij EPO, 2016.

"Schijnbaar neutrale woorden als 'efficiëntie' of 'rendement' zijn er tegelijk oorzaak en effect van dat het neoliberalisme tot in de diepste vezels van ons denken en doen is doorgedrongen."

Vragen

- ▶ Heeft een overheid de plicht om alle (gevoelige) informatie te melden aan haar burgers?
- ▶ Is anonimiteit op het internet een goede zaak?

Ontmasker volgende newspeak

Verbind elk woord links met het juiste, meer verhelderende begrip rechts:

vredesmissie
hervorming
flexibilisering
efficiëntiemaatregel
zelfredzaamheid
rationalisering
collateral damage

afvloeiing
burgerslachtoffers
winstmaximalisatie
opgedrongen arbeidsethos
militair ingrijpen
exclusieve verantwoordelijkheid
bezuiniging

Trouw op post, elke dag

VUBTODAY.BE

All the VUB news, all the time